

Antoni PACIOREK, *Ewangelia według świętego Mateusza, rozdziały 1–13. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (A. PACIOREK, R. BARTNICKI, T. BRZEGOWY, A. TRONINA, J. WARZECHA [red.], *Nowy Komentarz Biblijny 1/1*), Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2005, ss. 608⁵.

Na Sympozjum Biblistów Polskich w Gdańsku w 2004 r. podjęto uchwałę, że następne sympozjum odbędzie się w Łowiczu a jego tematem będzie *Johannes Paulus II — papa Sacrae Scripturae*. Po upływie ćwierćwiecza Jego pontyfikatu (1978–2003), wskazana byłaby próba syntezy Jego nauczania i działania w aspekcie Biblii⁶. Choć tenże papież, którego pontyfikat w międzyczasie dobiegł końca 3 kwietnia 2005 r. w 27 roku jego trwania, nie napisał wprost żadnej encykliki biblijnej, to jednak całe Jego nauczanie, działanie oraz życie jest nasycone Biblią; nią jest inspirowane a w tekstach przez niego napisanych sigła biblijne w tekście głównym czy też pod nim w przypisach są bardzo licznie obecne i dokładne. Przy tej okazji trzeba wskazać na dokument Papieskiej Komisji Biblijnej, *Interpretacja Biblii w Kościele*, z 1993 r., z przemówieniem Jana Pawła II, wygłoszonym w dniu jego prezentacji 23 kwietnia 1993 r.⁷ — w setną rocznicę ogłoszenia encykliki *Providentissimus Deus* Leona XIII oraz w pięćdziesiątą rocznicę encykliki *Divino afflante Spiritu* Piusa XII. Tym sposobem papież Jan Paweł II zaakceptował pracę całego zespołu ekspertów w sprawach Biblii, którzy pracowali nad tym dokumentem pod kierunkiem kard. Józefa Ratzingera, obecnego papieża Benedykta XVI. Respektując zasadę kolegialności w sprawowaniu swojej posługi Piotrowej w Kościele, Jan Paweł II wziął za ten dokument pełną odpowiedzialność. Jest to cała książka, która spełnia rolę dyktorium w badaniach nad Biblią. Można powiedzieć, że jest czymś więcej niż encykliką, której się spodziewano.

W tym kontekście pojawił się prognostyk zapowiedzianej serii komentarzy, którą autorzy i wydawca zadedykowali:

Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II, który umiłowaniem i znajomością Bożego natchnionego słowa stał się dla nas i dla wielu Nauczycielem i Przewodnikiem na drodze odkrywania skarbów zawartych w Biblii (s. 5).

⁵ Seria zatytułowana: *Nowy komentarz biblijny do NT i do ST* (dalej: NKB) została poblogosławiona przed śmiercią przez Jana Pawła II; zob. List z Watykanu, z dnia 11 lutego 2005 r. z podpisem Jana Pawła II; *tamże*, s. 7.

⁶ Próby dokonania syntezy nauczania oraz działalności Jana Pawła II zostały już podjęte w aspekcie bardziej ogólnym na razie wybiórczym, np. w dziele: A. DULLES, *Blask wiary. Teologiczna wizja papieża Jana Pawła II*, Kraków 2005.

⁷ Pierwsze polskie tłumaczenie ukazało się w roku następnym: PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, tł. bp K. Romaniuk, Poznań 1994.

Zespół redakcyjny, reprezentowany przez trzy ważne ośrodki biblijne w naszym kraju: KUL w Lublinie, UKSW w Warszawie oraz PAT w Krakowie uzasadnia podjęcie swojej inicjatywy: pół wieku temu zaczął się ukazywać w kooperacji środowiska KUL z Wydawnictwem Pallottinum nasz dotąd największy komentarz do całej Biblii⁸. Do 1979 r. ukazało się 12 jego tomów do Nowego Testamentu, obejmujących całość; natomiast seria komentarzy do Starego Testamentu jest do dziś nieukończona. Autorami tamtych komentarzy było pokolenie biblistów, których reprezentantem był ks. Eugeniusz Dąbrowski, nasz pierwszy i jedyny polski doktor nauk biblijnych sprzed wojny, absolwent *Biblicum* (PIB) w Rzymie⁹; obecnie mamy ich kilkunastu. Sytuacja jest nowa i korzystniejsza ze względu na ponad 200 biblistów wykształconych w Rzymie bądź na innych uczelniach zagranicą oraz w Polsce¹⁰. Tej nowej serii nie grozi nieukończenie jej nawet w ciągu półwiecza, jak to się dotąd dzieje z serią zieloną do ST.

Koncepcję NKB przedstawia ks. A. Paciorek, jego naczelny redaktor w tomie I, części I. Zmarły papież Jan Paweł II widział ten komentarz jako dzieło całego środowiska biblistów polskich. Można więc oczekiwać, że oprócz trzech ośrodków obecnych w zespole redakcyjnym, doszłusują doń bibliści od ST i NT z pozostałych ośrodków biblijnych, które się ukonstytuowały w międzyczasie na powstałych także gdzie indziej wydziałach teologicznych: w Szczecinie, Olsztynie, Poznaniu, Toruniu, Wrocławiu, Opolu, Katowicach, Tarnowie oraz *Ignatianum* w Krakowie. Wielkość rozpoczętego już dzieła będzie tego wymagać, jeśli ono miałoby zostać wykonane w granicach wieku jednego pokolenia (około lat 30, a zatem w latach od 2005 do 2035). Widząc, że w podjętej inicjatywie są obecne *et ratio et fides*, możemy mieć nadzieję, że błogosławieństwo służi Bożego Jana Pawła II udzielone temu dziełu będzie działać skutecznie; może będzie ono rosło w toku rozpoczętego już jego procesu beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego. Czyż nie byłby to cud, gdyby mogło ono zostać ukończone do jego kanonizacji za lat kilka, kilkanaście...? Na razie mamy z niego tom I, część I — do Ewangelii według św. Mateusza rozdz. 1–13.

Czego możemy się spodziewać? Zespół redakcyjny ma na uwadze szeroki krąg odbiorców — biblistów teologów a także wszystkich uczestniczących w nowej ewan-

⁸ Jako pierwszy ukazał się: E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki. Geografia – historia – kultura*, t. I: *Geografia – historia*; t. II: *Kultura*, Poznań 1958; jako ostatni: J. STEPIEŃ, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, t. IX, Poznań – Warszawa 1979. Wydanie kompletu do NT trwało ponad 30 lat.

⁹ E. DĄBROWSKI, *Religia*, w: *Encyklopedia PWN*, t. III, wersja 1.0, 2003 (opracował ks. Stanisław Mędała); CD Rom.

¹⁰ Zob. s. 76: W. CHROSTOWSKI, *Biblistyka katolicka w Polsce na progu XXI wieku*, w: W. CHROSTOWSKI (red.) *Katolicki komentarz biblijny* (KKB), Warszawa 2001, s. 1755–1785; *tamże*, s. 46; B.T. VIVIANO, *Ewangelia według świętego Mateusza*, s. 911–980.

gelizacji, która jest w toku. Stąd komentarze będą unikać przeciążenia szczegółami dla specjalistów; będą jednak metodycznie wszechstronne; uwzględniona zostanie filologia, analiza literacka, historia powstania tekstu, tło historyczne i archeologiczne a także paralelne teksty biblijne i pozabiblijne; poszczególne tomy będą miały podobny układ; autorzy i czytelnicy muszą być gotowi do podjęcia trudu, jakiego wymaga „droga do Źródła, które jest” (Wj 3,14).

Szczególne uznanie należy się autorowi opublikowanego tomu I, wpiersz za obszerny *Wstęp* do całej Ewangelii według św. Mateusza (s. 23–65); wykazał się w nim umiarem i mądrością a także kompetencją i znajomością przedmiotu; czuje się profesora, który ma już za sobą lata nauczania Biblii; respektuje tradycję, ale jest też otwarty na nowe hipotezy; rozważa ich argumenty, ocenia, wskazuje te, które są przyjmowane przez większość współczesnych biblistów i wydają się najbardziej prawdopodobne. Np. w sprawie chronologii powstania Ewangelii Mateusza wskazuje na lata 80–90 jako czas jej powstania, ale stawia od razu pytanie o czas źródeł, z których powstała a więc Ewangelii Marka i Źródła Q; w przypadku Marka padają daty — krótko przed lub po 70 r. a dla Q wnioskuje, że większość jego materiału została zredagowana przed 70 r., choć kształt ostateczny otrzymał dokument Q bezpośrednio po wydarzeniach 70 r. (s. 35–36). Dalej rozważa czas napisania pierwszej Ewangelii, jaką znamy — w języku greckim, konkludując: W sprawie czasu powstania Ewangelii Mateusza różnice wśród uczonych są znaczne i tu podaje w przypisie daty, jakie przyjmują poszczególni uczeni, znani z historii egzegezy tej Ewangelii (s. 50–51, przypis 60). Ostateczna konkluzja brzmi: Najwięcej danych przemawia za wskazaniem lat osiemdziesiątych jako czasu pojawienia się Ewangelii Mateusza. Jest jednak ostrożny odpowiedzialny; w wymienionym przypisie zaznacza na końcu, iż ten problem czeka na ponowne i dogłębne przebadanie. Oto badacz, który szuka prawdy a nie sensacji (*cooperator veritatis* a nie *cooperator novitatis* — por. 3 J 8 i biogram Benedykta XVI).

Autor tomu I pokazał, jak wyglądają przedstawione wyżej założenia w praktyce. Przed nami Światowe Dni Młodzieży 20–21 sierpnia 2005 r. w Kolonii. Będzie na nim obecnych dwóch papieży: sługa Boży Jan Paweł II (duchem) oraz obecny kontynuator jego zamysłu papież Benedykt XVI (ciałem i duchem)¹¹. Ze względu na kult Trzech Króli w katedrze kolońskiej całe to dzieło, które ma się tu dokonać w sierpniu tego roku, ma swoje podstawowe odniesienie do perykopy *Pokłon Mędrcom*, jedynej w Ewangelii, zapisanej w Mt 2,1-12. Na jej przykładzie chciałbym pokazać układ i przydatność NKB w praktyce pastoralnej. Studiując ten tekst można się, tak uważam, najlepiej przygotować na oczekiwane „Dni Młodzieży” w Kolonii, by miały one swój głęboki wymiar teologiczny, biblijny, którego dopełnieniem będzie

¹¹ B. GRUSZKA-ZYCH, *Kolonia żyje sierpniem*, zdj. Henryk Przdondzono, „Gość Niedzielny” 82/24 (2005), s. 14–17.

aspekt socjologiczny i psychologiczny, stawiany dzisiaj niekiedy spontanicznie na pierwszym planie.

A. Paciorek daje w pierw pod nagłówkiem *Pokłon Mędrców* swoje tłumaczenie tekstu z greckiego oryginału, uwzględniając w przypisie jego krytykę¹². Dalej w trzech punktach głównych oznaczonych cyframi rzymskimi, podaje swój wieloaspektowy komentarz: (I) *Zagadnienia literacko-historyczne*; (II) *Egzegeza*; (III) *Aspekt kerygmaticzny*. Dopiero ich podtytuły bez numeracji orientują o czym w nich mowa. W punkcie I — *Analiza i struktura; Redakcja i tradycja; Historyczność; Gatunek*; w punkcie II — uwzględnia podział perykopy na wersety: (1) Wprowadzenie (wiersz 1a); (2) Mędrcy w Jerozolimie (wiersze 1b-3); (3) Herod, arcykapłani i uczeni ludu (wiersze 4-6); (4) Herod i Mędrcy (wiersze 7-8); (5) Mędrcy w Betlejem (wiersze 9-11); (6) Zakończenie (wiersz 12); w punkcie III Mateusz przeciw uprzedzeniom wobec pogan; Mateusz przeciw duchowemu samozadowoleniu; Mateusz przeciwko strukturom społeczno-politycznym, utrudniającym uznanie Jezusa jako Króla i Pana; Historia egzegezy; Oddziaływanie omawianego tekstu. Na końcu podaje *Bibliografię* do omówionej perykopy.

Zwróćmy tu uwagę na dwa ostatnie podtytuły w praktycznym (kerygmat perykopy) punkcie III; zostało w nich zastosowane modne ostatnio podejście nazywane fachowo *Wirkungsgeschichte*¹³. Tu sięga nasz NKB do podejścia względnie metody, którą zastosowano wcześniej w ukończonej już niemal serii komentarzy do Nowego Testamentu oznaczanej w skrócie symbolem EKK¹⁴.

U. Luz pisał swój komentarz do Mateusza w tej ekumenicznej serii w 4 tomach ponad 20 lat (1980–2002). Warto zwrócić na nią uwagę, jako że wśród jej założycieli był egzegeta katolicki pochodzący ze Śląska — Rudolf Schnackenburg¹⁵ a do grona jego wydawców dołączył z tego samego regionu się wywodzący — Joachim Gnilka,

¹² Jest to nota podana za BRUCE M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament. Second Edition*, tom towarzyszący wydanemu przez United Bible Society *Greek New Testament*, Stuttgart 1994⁴, drugi druk, s. 8. Można pytać, czy w wydaniu niniejszego komentarza była ona potrzebna? Świadczy to jednak o niezwykłej dokładności jego autora, uwzględniającego oraz zapewne posiadającego w swoim warsztacie naukowym pozycje najnowsze.

¹³ Zob. przypis 4; K. ROMANIUK, *dz. cyt.*, określa w p. 3 to podejście odnoszące się do tradycji metodą odwoływania się do historii oddziaływania tekstu (s. 45–46).

¹⁴ W niej odwołuje się A. Paciorek bardzo często (64 razy) do czterotomowego komentarza do Mateusza — Ulricha Luza, dzielając w omawianej tu przykładowo perykopie jego stanowisko, choć jest on kalwinem szwajcarskim, ale w swoim IV tomie, w *Wirkungsgeschichte* sięga także do obrazów, ilustracji; zob. w bibliografii pełny opis bibliograficzny tej pozycji, s. 19, 575: U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus* (EKK NT, I–IV), Zürich–Neukirchen–Vluyn 1980–2002; jest to najobszerniejszy komentarz do Ewangelii Mateusza (w 4 tomach stron: VIII+420, XIII+537, IX+561, XII+463 = 2023 ss.).

¹⁵ Zob. w tejże serii R. SCHNACKENBURG, *Der Brief an die Epheser*, t. X, Zürich–Neukirchen–Vluyn 1982; por. S. PISAREK, *Rudolf Schnackenburg, światowej sławy biblista, kapłan archidiecezji wrocławskiej (1914–2002)*, „Scriptura Sacra” 6 (2002), s. 7–20.

którego kilka tytułów ukazało się ostatnio w polskim tłumaczeniu w serii EKK. Jest on też autorem komentarza do Marka¹⁶

Gdyby ks. A. Paciorkowi udało się wydać jeszcze w tym roku (2005) część II komentarza do Ewangelii według Mateusza (rozdziały 14–28), mogliśmy skorzystać także z jego niewątpliwie całkiem współczesnego komentarza do perykopy o ustanowieniu Eucharystii (Mt 26,26-30 w kontekście Ostatniej Wieczerzy 26,17-19.20-25.26-30.31-35) z jej historią oddziaływania na Kościół; do października 2005 r. trwa jeszcze Rok Eucharystii ogłoszony przez zmarłego w międzyczasie Jana Pawła II. Byłby to cud, gdyby się w tak szybkim terminie ukazał. Mamy na szczęście dostęp do komentarza, jaki dali do czterech tekstów o ustanowieniu Eucharystii — bp Kazimierz Romaniuk, o. Augustyn Jankowski i zmarły ks. Lech Stachowiak w analogicznym komentarzu, bo mającym na widoku praktykę, wydobyć orędzia z tekstów, choć nie tak obszernym i nie uwzględniającym aż tyle aspektów, co NKB. Szukajmy zatem tych tekstów z komentarzem w: K. Romaniuk, A. Jankowski, L. Stachowiak, *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, tom I i II, Pallottinum, Tyniec – Poznań – Kraków 1999¹⁷. Na część II komentarza ks. A. Paciorka do Mateusza czekać będziemy tym bardziej, jako że — jak zapowiedział — „przesłanie teologiczne całej Ewangelii według św. Mateusza znajdzie Czytelnik dopiero przy końcu drugiego tomu” (s. 11). Czekajmy, modląc się, by sługa Boży Jan Paweł II wspierał pobłogosławione przez siebie i rozpoczęte już szczęśliwie dzieło oraz pomagał doprowadzić je do końca wszystkim, którzy je podejmą. Przypomina się wołanie zebranych w Rzymie milionów obecnych na jego pogrzebie z całego świata uczestników: *Giovanni Paolo II santo, subito!*¹⁸ To *subito* kierujemy razem z darem modlitwy przez wstawiennictwo sługi Bożego Jana Pawła II, by się dokonało, do całego zespołu biblistów trudzących się nad wydaniem tomów NKB. Ile ich będzie? Po dwa tomy na jedną ewangelię powinno wystarczyć. Komentarz do Mateusza ks. A. Paciorka zaś niechby był wzorem i normą dla innych autorów zaangażowanych w pisanie komentarzy w tej serii¹⁹

Ks. Stanisław Pisarek

¹⁶ W tej serii: J. GNILKA, *Das Evangelium nach Markus*, t. II, cz. I–II, Zürich–Neukirchen–Vluyn 1978–1979.

¹⁷ Mt 26,26-30, t. I, s. 151–152; Mk 14,22-25; *tamże*, s. 245–246; Łk 22,19-20, *tamże*, s. 395; 1 Kor 11,23-27 w kontekście 11,17-34, t. II, s. 145–147.

¹⁸ Pogrzeb odbył się dnia 8 kwietnia 2005 r.; zob. J. SOSNOWSKA (red.), *Jan Paweł II. Dzień po dniu. Ilustrowane Kalendarium Wielkiego Ponyfikatu 1978–2005*, G. Turowski (opr.), A. Bujak, A. Mari (fot.), Kraków 2005, t. II, s. 1319–1323; por. EDYCJA ŚWIĘTEGO PAWŁA (wyd.), *Jego mocna ręka trzyma moją. Benedykt XVI o Janie Pawle II*, Częstochowa 2005.

¹⁹ Ten wzorowy pod względem merytorycznym komentarz ks. A. Paciorka, przy uważnym czytaniu wykazuje jednakże tu i tam błędy literowe; zabrakło widocznie cierpliwej korekty; przed dodrukiem książki, trzeba by te błędy koniecznie poprawić.